
7. NOČNÁ HODINA

(01.00 – 02.00)

POVOZNÍK V DOPRAVNEJ ZÁPCHĚ

Kto okrem boháčov sa v Ríme vyspí? V tom je príčina neporiadku. Pre dopravné zápchy vozov v úzkych uliciach a hurhaj povozníkov, ktorí sa nevedia pohnúť ďalej, je nemožné spať.

IUVENALIS, *Satira* 3.235

Chtonickí bohovia sú bohovia podsvetia: Merkúr, Pluto a Hekaté. Caius Vibius dnes v noci, tak ako každú deviatu noc v roku, vyzýva týchto bohov a prosí ich, aby uvalili hroznú kliatbu na duše autorov *Lex Municipalis*.

Lex Municipalis Vibiovi ničí život. Tento zákon by mal zabrániť upchávaniu ulíc tým, že zakazuje vozidlám vstup do mesta počas denných hodín. Pokiaľ však ide o Vibia, jediným dôsledkom tohto

zákona je upchávanie ulíc počas noci, kedy sa on – a snáď aj iní povozníci v rímskej ríši – snaží dostať do mesta večer a odísť pred svitaním. Je to naozaj stresujúca robota.

Deväť dní z desiatich je Vibius obyčajným sedliakom obrábajúcim svoje malé sedemakrové pole, ktoré leží juhovýchodne od Ríma, neďaleko desiateho mílnika na Appianskej ceste. Je to pokojný život, hoci zahŕňa nekonečné okopávanie zeme a konštantný boj so slimákmi, ktoré mu neustále lezú do kapusty. Vibius chodieval spať so slnkom a vstáva odpočínutý a spokojný s prvým vtáčím spevom ešte pred svitaním. To je jeho bežná rutina. Každý deviaty deň sa však z Vibia stáva mrzutý, neznášanlivý tvor s červenými očami, ktorý pripravuje volský záprah na cestu do Ríma.

Príčinou tej premeny je *nundinae*. Ako naznačuje samotný názov, pouličné trhy sa konajú v Ríme každý deviaty deň. Hoci rímske gazdiné si vedia kedykoľvek kúpiť potraviny z *macelly* (kamených obchodov, ktoré sú otvorené každý deň), je všeobecne známe, že produkty z *nundinae* sú lacnejšie a čerstvejšie. Produkty určené na tento trh sa totiž zbierajú na statku deň predtým a do Ríma ich v noci vozia trpiaci povozníci, medzi ktorých patrí aj Vibius.

O samotný predaj produktov sa stará Vibiova švagriná, ktorá býva v Ríme. Má stánok na Via Mecatus na východnej strane pahorka Aventino a pravidelných zákazníkov. Vedia oceniť kvalitu ponúkaných produktov, pretože Vibius je známy tým, že prináša na predaj len to najlepšie. Vibiova žena kontroluje kvalitu tovaru a zabezpečuje, aby sa na trh dostali najchutnejšie potraviny. Jej úlohou je napríklad vyčleniť nedokonalé reďkovky a inú zeleninu a nakrmiť ňou prasatá, ktoré sa zas v čase zimného festivalu Saturnálií posielajú do Ríma vo forme údených šuniek a slaniny.

Peniaze, ktoré sa dajú zarobiť na pouličnom trhu, sú vždy veľmi vítané. Väčšina toho, čo Vibius potrebuje na svojom malom statku, sa dá získať od susedov výmenným obchodom, lenže niektoré produkty, predovšetkým náradie, oblečenie a luxusný tovar, sa dajú kúpiť iba za peniaze. Časť peňazí Vibius získava od špecializovaných obchodníkov. Tí v určených obdobiach obchádzajú tunajšie statky na vozoch a kupujú úrodu, čo je pre Vibia veľká pomoc,

pretože nemusí tak často cestovať do hlavného mesta. Obchodníci zvaní *lupinarii* kupujú zelenú fazuľku a cícer, *peponarii* vždy dobre zaplatia za úrodu melónov. *Fructarii* pravidelne nakupujú čerešne, broskyne a jablká, ktoré dozrievajú v rôznych obdobiach. Hoci to však Vibiovi šetrí čas, predávanie veľkoobchodníkom z domova je menej výnosné ako predaj produktov priamo spotrebiteľom v Ríme, a keďže Vibius potrebuje zarábať, aj tak musí nakladať svoj voz každý deviaty deň.

VIDIECKE MALÉ STATKY

Juvenal napísal svojmu priateľovi Persicovi:

Teraz ti poviem, akú plánujem hostinu. Žiadne mäso nebude kupované na trhu. Z môjho tiburského statku vyberiem tučné kozla s najjemnejším mäsom z celého stáda. Také, ktoré ešte nikdy nejedlo trávnu a má v sebe viac mlieka než krvi. Bude aj divoká špargľa, ktorú pozbiera šafárova žena, keď skončí s tkaním, a vajcia ako králi uložené v jemnom sene, servírované so spánkami, ktoré ich zniesli. A tiež hrozno, ktoré je síce šesť mesiacov staré, ale chutí ako čerstvo nazbierané. Budeme mať hrušky a v tých istých košoch aj čerstvé, voňavé jablká takej kvality, akoby boli z Picena.

Dnes má Vibius zvyčajný náklad. Tvoria ho hlávky šalátu v prútených košoch, zväzky skorej mrkvy (samozrejme fialovej, pretože oranžová mrkva dorazí do Európy až o tisícročie neskôr), olúpaný hrach, pór a špargľa. Okrem toho nesie šesť párov zajacov, ktoré padli do nastražených pascí okolo zeleninovej záhrady, a kôš plný vajec, ktoré sa zbierali od posledného *nundinum*. Vibius má aj tovar, ktorý predá sedliakom žijúcim ďalej od Ríma. Ide o trvanlivejšie

potravin, ako napríklad rôzne druhy syrov, nádoby s medom a vrecká s koriandrom, petržlenom, rozmarínom a kôprom. Pre ďalej žijúcich drobných farmárov je jednoduchšie priniesť svoj tovar Vibiovi na mulici než ho vláčiť do Ríma na vozoch. Nižší profit vyvažuje skutočnosť, že si budú môcť odpustiť namáhavú cestu do samotného Ríma – čomu Vibius veľmi dobre rozumie. Vibius má tú výhodu, že vlastní dva voly – je to pravdepodobne najväčší majetok jeho hospodárstva, nevynímajúc ani jeho rodinný dom. Okrem toho, že využíva voly na pravidelné cesty do Ríma a oranie polí, vyplatia sa aj preto, že ich môže prenajímať iným statkárom, keď to potrebujú.

Je veľmi pravdepodobné, že voly neznášajú cestu do Ríma rovnako ako Vibius. Napokon, sú to voly, ktoré musia ťahať všetok náklad. Vibiov voz má nesmierne praktický dizajn. Tento typ sa nazýva *plaustrum* a je základným dopravným prostriedkom na prevoz tovaru v rímskom svete. Vibius môže trpkó potvrdiť, že pri konštrukcii tohto dopravného prostriedku sa vylúčil všetok luxus: v zásade ide o plytkú debnu z dubových dosák s nečalúneným sedadlom vpredu. Kolesá tvoria nahrubo vytesané drevené kotúče, ktorých obruby sú okované železnými pásmi. Slúžia na to, aby sa kolesá neštiepili vždy, keď narazia na výmol' na ceste, hoci svoj účel plnia len sčasti. Drahšie vozidlá majú aspoň nejakú formu odpruženia, tento a väčšina ďalších druhov sedliackych vozov však nemajú nič podobné. Vibius môže absorbovať nárazy jedine tým, že napne a spevní tak svoj zadok.

Náprava voza si to pomenovanie ani nezaslúži: tvorí ju len tyč, ktorú držia na mieste dve drevené ložiská. Držiaky nápravy aj stredu kolies sú však lemované železom, vďaka čomu sa znižuje ich opotrebovanie. Trenie znižujú železné podložky, no keďže Vibiov voz nemá guľôčkové ložiská, cestu do Ríma musí neustále prerušovať – často musí zoskočiť z voza a pomazať osi kolies mazivom z nádoby, ktorú má pripevnenú na zadnej stene práve na tento účel. Mazivo sa vyrába z prasacieho tuku alebo z vyvareného olivového oleja. V každom prípade mazivo stojí peniaze a Vibius ho používa len po troškách, keď vidí, že sa voly príliš namáhajú. Dovtedy na

sťažnosti iných vodičov, ktorým vadí škrípanie kovu o kov, reaguje len ľahostajným odfrknutím.

Voly sa počas celej popoludňajšej cesty správali pokojne, s príchodom večera boli však spurnejšie, ako Vibius rezignovane očakával. Tak ako väčšina rímskych kolesových vozidiel, aj Vibiov voz je určený na jazdu po mäkkej časti cesty, zatiaľ čo tvrdý, vydláždený povrch má slúžiť chodcom. Keď sa však priblížil k mestským bránam, hrobky stáli čoraz bližšie pri ceste (je zakázané pochovávať mŕtvolu v rámci mesta, preto sú nimi cesty za mestom husto zastavané). Voly nemajú podkovy a keď ich Vibius ženie na tvrdú dlažbu, hlasno protestujú. Pri každom kroku nechráneným kopytom na dlaždice nespokojne bučia a tým sa pripájajú k cestovnej kakofónii.

Vďaka dlhodobým skúsenostiam vedel Vibius načasovať svoj príchod tak, aby dorazil do mesta po západe slnka. Dokonca sa tešil, že postupuje síce pomaly, ale relatívne stabilne, až kým ho okolo poľnoci neopustilo šťastie. Teraz Vibius skleslo pozoruje stojace vozy blokujúce ulicu pri pilieroch akvaduktu Aqua Appia. Zo všeobecného hluku, nadávok a kriku prichádzajúceho z ulice pred ním je zrejmé, že jeden voz prišiel o koleso a kým sa problém nevyrieši, doprava sa musí zastaviť.

Vibius zanadáva a pripraví si bič pripevnený k dlhej jaseňovej tyči, ktorý doteraz používal hlavne na odplašenie múch od volov. Bočné steny voza sú vyvýšené pomocou prúteného pletiva, ktoré slúži práve na takéto situácie. Vibius sa obráti na sedadle a žmúri do hviezdnej noci, takže keď sa na vrchol pletiva zavesí prvá malá špinavá ruka, je pripravený. Bič s praskotom dopadne na ruku výrastka, neúspešný zlodaj skríkne od bolesti a potom zahrnie Vibia hrubými, veľmi dospeláckymi nadávkami.

Toto je jeden z dôvodov, prečo Vibius cestoval do Ríma na voze. Keďže voz je vybavený primitívnou nápravou a voly majú nepohodlný postroj, neutiahnu príliš veľký náklad bez toho, aby sa preťažovali (konský chomút je ďalší vynález, ktorý sa objaví až o niekoľko storočí neskôr). Vibius mohol naložiť ten istý náklad na päť mulíc a dostal by sa do Ríma pohodlnejšie, lenže s výnimkou

nedostatočných služieb nočných hliadok v Ríme prakticky neexistuje žiadna forma polície a jediný muž s piatimi mulicami naloženými obchodným tovarom má zhruba rovnakú šancu prejsť v noci cez Aventino ako panna s mešcom zlata v ruke. *Plaustrum* má síce ďaleko k dokonalosti, má však aspoň jednu výhodu: je to malá pevnosť na kolesách. Navyše Vibius, ktorý je už aj tak podráždený, môže slobodne bičovať zlodejov na ochranu svojho tovaru, a tak sa pouliční výrastkovia po chvíli roztrúsia a hľadajú si ľahšiu obeť.

Stále však zostáva vážnejšia hrozba starších zlodejov, ktorí využívajú zmätok a niekedy nasilu odtiahnu voz do temnej uličky, kde ho môžu pokojne vyrabovať. V takom prípade je v spoločnom záujme všetkých pohoničov prísť na pomoc každému, koho týmto spôsobom napadnú. Vibius sa opäť pomodlí k bohom, aby sa to dnes v noci nestalo, pretože hoci je morálne viazaný pomôcť v boji proti takému pirátstvu, dobre vie, že medzitým by mu mladí pouliční zlodeji rozkradli všetok tovar.

Zrazu z pahorka Aventino napochoduje hliadkový oddiel, aby zistil príčinu hurhaja pod akvaduktom, a všetkým povozníkom sa očividne ulaví. Niekoľko minút po ich príchode sa dá huf vozov opäť do pohybu. Keď Vibius prechádza s vozom pod masívnou kamennou klenbou, všimne si, že tak ako obyčajne, aj teraz bola hliadka efektívna, no bezohľadná. Voz so zlomeným kolesom prevrhli nabok do bočnej uličky, kde teraz skormútený obchodník sedí s tovarom rozsypaným všade okolo seba a dúfa, že jeho zúfale prosby o stolára budú čoskoro vyslyšané.

Pri tom pohľade si Vibius spomenie, že na ďalšej zastávke by mal skontrolovať kovové obruče, ktoré držia pokope jeho kolesá. Pri trení nápravy o kolesá sa niektorá súčiastka môže rozbiť, pokriviť alebo uvoľniť, čo je väčšinou príčina odstavenia voza, hoci zlomenie kolesa alebo nápravy má ešte horšie následky. Keďže Vibius sa už niekoľkokrát po ceste zdržal, určite bude meškať. Ďalšie zdržanie by bolo katastrofálne.

Našťastie sa miesto konania *nundinumum* nachádza na neďalekej ulici, kam smeruje menšia karavána vozov – určite mieria k rovnakému trhu, kde má konečnú zastávku aj Vibius. Nie je náhoda,

že mnohé vozy miera na rovnaký trh, pretože každý obchodník si zvolí to trhovisko, ktoré leží najbližšie k jeho bydlisku. Obchodníci z východu preto pravdepodobne zamieria na trh v Esquiline a tí zo severu odvezú svoj tovar na Viminal. Nikto nechce cestovať po úzkych uličkách Ríma dlhšie než je nevyhnutné, hoci niektorí si možno dajú tú námahu a vyberú sa na námestie zvané Forum Holitorium ležiace na úpätí pahorka Palatinum, kde je najväčší trh so zeleninou v celom Ríme.

**MOZAIKA ZOBRAZUJÚCA NAKLADANIE LAHKÉHO
DVOJKOLESOVÉHO VOZA.**

RADA PRE OBCHODNÍKOV SO ZELENINOU

Sadte fazuľu v dobrej zemi, ktorá je chránená pred búrkami; hrachor a senovku na miestach, kde je čo najmenej buriny... Hrach môžete zasadiť aj na mieste, ktoré je inak neúrodné. Hľadajte červeno sfarbenú pôdu a pravidelne ju vyplievajte. Jačmeň sa darí v novej pôde alebo na poliach, ktoré ležali ladom. Repu, kaleráb a reďkovku sadte v dobre obrobenej alebo prirodzene úrodnej pôde.

CATO, *De Agricultura* 35

Keďže *nundium*, na ktoré Vibius mieri, sa nachádza na pahorku Aventino a priviezol so sebou voz, bude môcť zarobiť aj niečo navyše. Niektorí povozníci, pre ktorých je profit dôležitejší ako hygiena, nakladajú vozy po ceste domov odpadkami, ktoré za mestom vyhodia. Má to tú výhodu, že budú môcť zostať v Ríme o niečo dlhšie, pretože vozy s odpadkami sú vyňaté z prísnych ustanovení *Lex Municipalis*. Vibiov náklad bude však príjemnejší.

Pod pahorkom Aventino tečie rieka Tiber. Priestor medzi riekou a pahorkom zaberá *emporium* – štvrť skladísk a veľkoobchodov, kam prúdi tovar z rímskeho impéria na bárkach prichádzajúcich do Ríma po rieke z prístavu Ostia.

Na jar sa končí sezóna *mare clausum* („uzavretého mora“, kedy do Ríma nemôžu prichádzať lode iných národov) a okrem obchodných lodí zo Španielska, Kartága a Byzancie sa priplavia aj obrovské lode z Alexandrie. Prepravujú vzácny tovar: egyptské obilie, bez ktorého by Rimania hladovali. Obilie sa musí rozniešť po meste, čo pre sedliakov s vozmi predstavuje ďalšiu šancu na zarobenie niekoľkých denárov navyše.